

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2023-27-1-140-152>

УДК: 37.015.3(043)

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-6587-0152>

Юлія Демидова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Маріупольський державний університет,
м. Маріуполь

ЕМОЦІЙНЕ СПРИЙНЯТТЯ СВІТУ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ

Анотація. У статті розглянуто емоційне сприйняття світу дітьми дошкільного віку в контексті ключових понять. Метою дослідження є висвітлення ключових понять емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку. Відповідно до мети вирішувалися завдання визначення базових понять «емоції», «емоційні реакції», «емоційні стани», «емоційне сприйняття світу дітьми дошкільного віку», «світ», типізація та характеристика емоцій. З метою розв'язання дослідницьких завдань використовувалися методи аналізу наукових джерел, порівняння, вивчення досвіду, узагальнення та систематизації матеріалів з проблеми дослідження.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, передового педагогічного досвіду було визначено поняття «емоції» (реакція особистості дитини дошкільного віку на внутрішні і зовнішні подразники, за допомогою яких вона виявляє позитивне чи негативне ставлення до людей, до себе, власних учинків), «емоційні реакції» (миттєва відповідь на різного роду ситуації, подразники), «емоційні стани» (виникають у результаті емоційної реакції (збудження, пригнічення, страх, тривоги)), «емоційне сприйняття світу дітьми дошкільного віку» (складний процес формування емоційного досвіду дітей, що включає розпізнавання емоцій та керування ними відповідно до моральних норм і цінностей у процесі взаємодії зі світом (зовнішнім і внутрішнім)), «світ» (є динамічним, універсальним явищем, що поєднує зовнішній і внутрішній плани життя особистості на засадах її суб'єктності), що дозволяє їх розглядати в контексті сучасної науки визначати цілі й перспективи емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку в закладах дошкільної освіти, на основі спільного розуміння та використання зазначеної термінології.

Виявлено типи емоцій: примітивні і складні, позитивні і негативні, первинні і вторинні, стеничні і астеничні. Відповідно характеристиками емоцій є універсальність, динамічність, полярність, амбівалентність, інтенсивність, суб'єктивність, зараженість, переключення, пригадування, іррадіація, пластичність, перенесення.

Практичне значення статті полягає в тому, що її матеріали можуть використовуватися в організації роботи закладів дошкільної освіти, під час підготовки вихователів, психологів та проведення педагогічної практики студентів.

Ключові слова: емоції, емоційні реакції, емоційні стани, емоційне сприйняття світу дітьми дошкільного віку, світ, сприйняття світу.

© Юлія Демидова, 2023

Вступ. Емоційна сфера є провідною в розвитку й становленні дитини дошкільного віку, що обумовлено специфікою сприйняття світу та емоційного переживання різних життєвих явищ. В умовах війни росії проти України зростає актуальність збереження емоційного і психологічного здоров'я дітей дошкільного віку, розвитку навичок взаємодії з іншими людьми та подолання психоемоційних відхилень.

Теоретичне й методичне осмислення проблеми емоційного осягнення світу

неможливе без чіткого понятійного апарату, що б дозволило схарактеризувати систему наукових підходів і принципів, окреслити концептуальні засади дослідження.

Аналіз стану досліджень емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку свідчить про увагу вчених до зазначеної проблеми.

У психології компонентна модель процесів представлена в працях К. Шерер, тривимірна модель емоцій – Х. Левгейл. Дослідження емоційної сфери особистості через переживання, емоційні реакції як форму осмислення буття і себе в ньому здійснювали В. Вундт, К. Роджерс, В. Франкл. Вплив емоцій на розвиток дитини раннього віку у вітчизняній психології вивчали І. Бех, О. Киричук, О. Ольшаннікова, В. Роменець.

У педагогіці до проблеми емоційного осягнення світу в дітей дошкільного віку зверталися О. Аксьонова, А. Аніщук, Л. Артьонова, Н. Гавриш, А. Гончаренко, Л. Груша, О. Кононко, Л. Шелестова О. Яловська.

Мета і завдання. Метою дослідження є висвітлення ключових понять емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку.

Відповідно до мети вирішувалися завдання визначення базових понять «емоції», «емоційні реакції», «емоційні стани», «емоційне сприйняття світу дітьми дошкільного віку», «світ», типізація та характеристика емоцій.

Методи дослідження. З метою розв'язання дослідницьких завдань використовувалися методи аналізу наукових джерел, порівняння, вивчення досвіду, узагальнення та систематизації матеріалів з проблеми дослідження.

Результати дослідження. Теоретико-методичний аналіз проблеми емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку передбачає формування чіткого понятійного апарату.

Ключовим для нашого дослідження є поняття «емоції». Попри широке застосування терміну «емоції» та значну кількість наукових досліджень цього феномену нині відсутнє його спільне тлумачення, чому заважають:

- різні наукові підходи, науки, дослідницькі задачі;
- використання науковцями вже відомих визначень, які були зроблені давно без урахування сучасного стану науки;
- ототожнення науковцями понять «емоція», «настрій», «почуття» або, навпаки, використовують різні терміни для позначення одного й того явища, що вносить плутанину в

понятійний апарат досліджуваного феномену.

Емоції є специфічною формою взаємодії особистості зі світом та його сприйняття. Емоції відіграють важливу роль у становленні й розвитку дошкільника.

Емоції (від фр. *émouvoir* — «хвилювання», «збудження») є реакцією особистості дитини дошкільного віку на внутрішні і зовнішні подразники, за допомогою яких вона виявляє позитивне чи негативне ставлення до людей, до себе, власних вчинків. Емоції також виступають індикаторами психічного благополуччя особистості, що виявляється в сприйнятті світу та його осмисленні.

Поряд з мисленням, увагою, пам'яттю емоції відіграють суттєву роль у сприйнятті світу в дошкільному віці. «Завдяки емоціям люди не лише відчують, сприймають, уявляють чи розуміють навколишню дійсність, а й переживають її» [10, с.157]. У цьому випадку сприйняття світу дитиною залежить від переживань. Великий спектр емоцій і почуттів дозволяє досягнути будь-яке явище та виокремити його через психологічний вплив на дитину, що позначається і на характері її поведінки. Глибина знань та їхня значущість для дитини залежить від тих переживань, завдяки яким вони були засвоєні.

Розрізняють примітивні і складні види емоцій. Примітивні емоції пов'язані із задоволенням вітальних потреб та відіграють також важливу роль у ранньому віці. Такі емоції впливають на життєдіяльність дитини без усвідомлення нею якогось впливу. Взаємообумовленість пізнавальних і емоційних процесів у дошкільному віці є умовою виникнення складних емоцій. Вони формуються в процесі виховання дитини на основі задоволення моральних і духовних потреб. Такі емоції є усвідомленими та мають життєве значення, потребують певних зусиль самого суб'єкта для їхнього задоволення.

Емоції можуть бути позитивними чи негативними за аксіологічним спрямуванням, вони відіграють важливу роль у розвитку й житті дитини дошкільного віку, оскільки, з одного боку, характеризують переживання, реакції та ставлення до інших людей. Такі позитивні емоції, як радість, задоволення, дають дітям відчуття безпеки, надійності, тоді як негативні емоції (гнів, злість) сигналізують про небезпеку, бар'єри тощо [8, с.426]. Позитивні емоції виникають у результаті задоволення потреб особистості, її гармонії з внутрішніми і зовнішніми планами, навколишнім світом.

Негативні емоції виникають під час невдач, невідповідності життєвих запитів поточній ситуації, руйнування планів та ін. (горе, утрата, образа, відраза) та викликають

бажання змінити ситуацію.

Також емоції можуть бути первинними і вторинними за їхнім походженням.

Первинні емоції є іманентними, тобто такими, якими дитина володіє з народження. Такими емоціями є тривога, страх, які допомагають особистості реагувати на загрози та виживати, гнів як реакція на обмеження, радість – задоволення потреб, перемогу.

Вторинні емоції є результатом становлення Я-концепції, виховних впливів і соціалізації особистості. Такими емоціями є сором, совість, провина, заздрощі, емпатія, образа тощо.

За ступенем активності емоції поділяються на стенічні й астенічні.

Стенічні емоції посилюють життєдіяльність організму, спонукають особистість до активних дій (гнів, страх, злість, радість).

Астенічні емоції, навпаки, характеризуються гальмівними процесами, що пригнічують активність та проявляються в бездіяльності та пасивності індивіда (сум, неспокій).

Аналіз засвідчив, що єдиного бачення стосовно визначення структури емоцій серед науковців наразі немає, що потребує певного узагальнення.

Так, у компонентній моделі процесів (КМП) К. Шерера представлено п'ять складових емоцій:

- когнітивна оцінка обставин і ситуації;
- тілесні симптоми та збудження;
- тенденції до дії та рухових реакцій;
- експресія, що виявляється в міміці й голосі;
- відчуття як суб'єктивні переживання [3].

Таке бачення знайшло підтримку й розвиток у працях і практичній діяльності сучасних психологів.

З точки зору нашого дослідження цікавою є тривимірна модель «Куб емоцій Х. Левгейма», яка ґрунтується на трьох моноамінових нейромедіаторах (серотонін, дофамін і норадреналін), що утворюють відповідні вісі координатної системи з вісьмома базовими емоціями, як вісьмома вершинами куба [2]. Слід зазначити, ця модель використовується у сфері біологічних штучних емоцій [1].

Емоційне сприйняття світу в дітей дошкільного віку здійснюється через емоційні

образи, переживання і стани, почуття, що виникають у певних життєвих ситуаціях та закріплюються в емоційних реакціях.

Емоційні реакції є миттєвою відповіддю на різного роду ситуації, подразники, афекти (сміх, сльози, роздратування, гнів, страх, тощо). Як правило, емоційні реакції важко стримувати, оскільки вони не контролюються свідомістю. У таких випадках важливо переключати увагу дітей дошкільного віку на інший вид діяльності з тим, щоб досягти емоційної розрядки та заспокоїти дитину.

У психологічній концепції К. Роджерса сприйняття особистістю світу представляється не як когнітивний процес, а емоційний, оскільки особистість більше орієнтується на власні почуття, ніж на інтелектуальне осмислення ситуації. Емоційне переживання є умовою засвоєння дитиною знань та формування в неї відповідного досвіду. Психолог виокремлює сім щаблів особистісного зростання – від обмеженості почуттів до їхнього прийняття через інтерпретацію. Такий підхід дозволяє К. Роджерсу розглядати переживання як певну реакцію, рефлексію на осягнення суб'єктом світу і його взаємодію з ним. Така взаємодія обумовлена насамперед життєвими потребами й орієнтирами особистості, а також пошуком можливостей для самореалізації та смислу життя. Таким чином, переживання прагнення до емоційного осягнення світу набуває особистісного смислу. На думку К. Роджерса, таке сприйняття світу є виходом за межі самозбереження до надособистісного [13].

Емоційні переживання відіграють провідну роль у духовному і душевному житті людини, яка через переживання й емоції розвивається, розширює смислове поле, осмислює та керує поведінкою. Так, В. Франкл визначає провідну роль емоцій у сприйнятті світу особистістю та її здатності до творення нових переживань, наповнення їх певним смислом, а через них і розвиток особистості [14].

Емоції є специфічною формою сприйняття світу через самого себе. Тривалий час ця специфіка розглядалася через позитивний і негативний полюси емоції. У тримірній теорії емоцій В. Вундта [5; 6], де пропонуються виміри задоволення і невдоволення, збудження і пригніченості, напруження і розрядки. Кожен із цих вимірів представляє певні емоції у їхній якості й інтенсивності. «Разом із збудженою радістю (радістю-тріумфом) існує радість спокійна (радість-умиротворення, радість-зворушення) і радість напружена (радість палкої, жагучої надії, радість тремтливого очікування). Відповідно існують напружений смуток (тривога); збуджений смуток, близький до відчаю, і тихий сум, у якому відчувається

розрядка, смуток, що тяжіє до меланхолії» [15].

Теорію В. Вундта глибоко вивчав Е. Тітченер, який означив її терміном «структуралізм» завдяки авторському дослідницькому підходу, який він активно впроваджував. Психолог склав список елементарних відчуттів, де вказано 44 тисячі сенсорних якостей, з яких 32820 зорових і 11600 слухових [4]. У результаті проведеної експериментальної діяльності Е. Тітченер довів, що виділених шість полярностей В. Вундтом не є незалежними одні від одних. Він також довів, що збудження і пригнічення, напруження і розрядка не є елементарними суб'єктивними станами, а складними, які також супроводжуються переживаннями задоволення чи невдоволення.

Емоційні стани виникають у результаті емоційної реакції (збудження, пригнічення, страх, тривога). Попри те, що емоційні стани є відносно стійкими, вони можуть змінюватися та трансформуватися у свою протилежність.

Емоції характеризують *настрій особистості*, який визначаємо як стійкий і тривалий емоційний стан, що відображає баланс внутрішніх і зовнішніх планів особистості, її психологічного благополуччя та фізичного самопочуття.

За допомогою виховних впливів емоції набувають стійкості та перетворюються на емоційні ставлення, що характеризують особистість. Емоційні ставлення спрямовані на інших людей або об'єкти. Такими емоційними ставленнями є любов, прив'язаність, ревності, ненависть, тощо. Емоційні ставлення можуть впливати на емоційний стан дитини, емоційні реакції, почуття. «Вихователь ставить вихованця в такі умови, при яких виникає переживання, і добивається закріплення виниклих почуттів у вчинках» [10, с.371].

Доведено, що існує чотири фази розгортання емоції: кумуляції (нагромадження, підсумовування), вибуху, зменшення напруження та вгасання.

Механізм емоцій визначають вербальні/невербальні, фізіологічні, поведінкові й нейронні чинники.

На вербальному рівні емоції передаються звуками, емоційно-забарвленою лексикою, використанням суфіксів, окличних, запитальних речень, повторень. На невербальному рівні жестами, рухами, мімікою, пантомімою. Кожна емоція супроводжується певною мімікою, жестами, характерними позами, ходом, темпом мови, голосом, інтонаціями, що свідчить про актуальний емоційний стан індивіда.

На фізіологічному рівні будь-який прояв емоції чи емоційна реакція зумовлює

активацію серцево-судинної, дихальної, ендокринної та інших систем людського організму. Також спостерігається активізація ділянок мозку, що відповідають за оброблення інформації. Найважливішими осередками сприйняття емоцій є кора великих півкуль, що працює у взаємодії з лімбічною системою та ретикулярною формацією.

Поведінка дитини дошкільного віку відображає її емоційний стан. Так, плач, агресія, істерика свідчать про страхи, напругу тощо. Поведінка дитини вимагає уваги до неї з боку дорослих, вчасної уваги, корекції з тим, щоб повернути дитині гармонію й рівновагу. Емоції відіграють важливу роль у регуляції поведінки дітей у тих випадках, коли дорослі не можуть змусити дитину щось робити шляхом аргументів. Виховні впливи є ефективними тільки тоді, коли вони емоційно прийняті дитиною та стають її потребою, власним рішеннями. Із цього приводу О. Ольшаннікова зазначає: «Головна трудність не в тому, що діти не розуміють, «що таке добре і що таке погано», а в тому, що не завжди вдається досягти, щоб ці «добре», «потрібно», «погано», «не потрібно» набули для них відповідного особистісного смислу» [12, с. 372].

Робота органів тіла під час переживання емоцій є схожою у всіх людей, наприклад, від гніву темніє в очах, від страху кидає в піт чи волосся дибки, від хвилювання дух перехоплює, мурашки забігали, від тривоги щемить серце.

Емоції мають певні властивості в процесі сприйняття світу, спільні для усіх. Зокрема:

- універсальність характеризує емоції як спільні для всіх незалежно від місця проживання, раси, мови, культури тощо. Якщо жести, вербальне вираження емоцій можуть відрізнятися, то їхня суть залишається однаковою або універсальною для всіх людей;

- динамічність емоцій полягає в специфіці їхнього розгортання від напруження до розрядки;

- полярність дає уявлення про широкий спектр емоцій як умови переходу емоцій у їхню протилежність (любов – ненависть, дружба – ворожість). Відповідно кожна емоція має свого антипода;

- амбівалентність як здатність особистості переживати одразу декілька емоцій, зокрема і протилежних за своєю спрямованістю (сміх крізь сльози, сльози радості);

- інтенсивність, або ступінь вираженості емоцій від слабкого до сильного їхнього прояву, засвідчує рівень реакції індивіда на ті чи інші події чи явища;

- суб'єктивність емоційного осягнення світу обумовлена тим, що різні події, явища й

об'єкти по-різному сприймаються та інтерпретуються особистістю;

- зараженість полягає в здатності особистості передавати свій настрій чи переживання іншим людям, що викликає колективні веселощі, тривогу, нудьгу, паніку та ін.;

- переключення як здатність переносити емоційне забарвлення з причини появи емоції на навколишні об'єкти чи суб'єкти. Приємна подія надає позитивного забарвлення місцю чи людям, які там присутні;

- пригадування дозволяє переживати яскраві емоції через згадку певних подій та їхнє повторне переживання;

- іррадіація – поширення настрою на довкілля. Радісному все всміхається, а розгніваного все дратує;

- пластичність як здатність переживати емоцію з різними відтінками і навіть за позитивною чи негативною спрямованістю;

- перенесення емоцій на інші об'єкти. Дівчатка міряють мамині туфлі чи закладки, косметику, хлопчики міряють татову шапку, намагаючись їм наслідувати, та проявляють позитивні емоції любові, прив'язаності до батьків [9].

Сприйняття світу є безперервним процесом здобуття знань дитиною про навколишній світ та їхнє осмислення, який ми розглядаємо як суб'єктивний образ об'єктивної реальності, що проявляється у формі смислів, уявлень, думок і суджень.

Сприймаючи світ, його закони та прояви, людина може краще зрозуміти й пізнати себе, власну природу та зв'язок з іншими людьми.

Емоційне сприйняття світу – це процес, за допомогою якого дитина оцінює події та людей та реагує на них, використовуючи емоції й почуття.

Емоційне сприйняття світу дітьми дошкільного віку – це процес формування й розвитку емоційної сфери дитини та її здатності адаптуватися, розрізняти, виражати й регулювати емоції, а також встановлювати та підтримувати взаємини з іншими людьми.

У дошкільному віці починає формуватися світогляд, уявлення про матеріальний і духовний світ. Дитина дошкільного віку формує не лише образ світу, а й починає усвідомлювати себе у світі. Чим більше дитина залучена до різних видів діяльності, соціальних зв'язків, тим ширші в неї уявлення про світ.

Дитина намагається не лише пізнати світ, а й осмислити свої зв'язки з ним, а також «упорядкувати, пояснити, наповнити змістом життя та діяльність людей, перевірити на

власному досвіді здобуту інформацію. Вона прагне дізнатися, для чого живуть люди; ознайомитися з умовами життя та його основними законами. Дитина має навчитися жити відповідно до цих законів, а не всупереч їм, відкривати для себе та інших людей власні можливості, знаходити своє домірне місце в складному й суперечливому світі, почуватися щасливою» [7, с.7].

Світ поєднує природну і соціальну реальність через перетворювальне й діяльнісне ставлення. Світ для дитини наповнюється новими смислами, збагачується, а межі його розширюються.

У цьому плані поняття «світ» є динамічним, універсальним явищем, що поєднує зовнішній і внутрішній плани життя особистості на засадах її суб'єктності.

Розуміння категорії світу зумовлене усвідомленням його системності, цілісності, саморозвитку, причинно-наслідковості, доцільності, а також певною невизначеністю, відносністю тощо.

Адекватне розкриття сутності поняття «світ» уможливлюється завдяки активним формам осягнення світу, зокрема діяльності й творчості, що дозволяє особистості змінювати та творити світ.

Емоційне сприйняття світу в дітей дошкільного віку пов'язане з розвитком емоційного інтелекту дитини, її здатності розуміти та розпізнавати власні емоції, а також емоції інших людей.

Емоційне сприйняття світу дітьми дошкільного віку – це складний процес формування емоційного досвіду дітей, що включає розпізнавання емоцій та керування ними відповідно до моральних норм і цінностей у процесі взаємодії зі світом (зовнішнім і внутрішнім).

Таке емоційне сприйняття світу дає змогу дитині сформувати певну картину світу як систему уявлень про себе, світ, взаємозалежності та зв'язки в ньому. Емоційне сприйняття визначає унікальність та неповторність картини світу кожної особистості, оскільки вона є результатом взаємодії дитини зі світом. Водночас картина світу не є статичною, вона розвивається та наповнюється новими смислами разом з розвитком дитини, набуттям нею нового досвіду, що позначається на її ставленнях і поведінці. На сприйняття світу дитиною мають вплив авторитетні дорослі, умови життя, оточення. Емоційне сприйняття світу є суб'єктивним за своєю природою, що ґрунтується на інтерпретації зовнішньої інформації

про світ через певні уявлення, судження, умовисновки тощо.

Обговорення. Дослідженню емоційної сфери й окремих аспектів емоційного сприйняття світу особистості було присвячено низку досліджень.

З точки зору досліджуваної проблеми цікавим видається дослідження Л. Груші «Педагогічні умови виховання емоційної культури дітей молодшого шкільного віку» (2009), де автор аналізує емоційну сферу дітей молодшого шкільного віку та розмежовує поняття «емоція», «почуття», «переживання». Проведене комплексне дослідження дозволило авторці визначити емоційну культуру дитини як «особисте утворення, що репрезентується осмисленістю емоцій, ареалом переживань, усталеною орієнтацією особистості в процесі індивідуальної життєдіяльності та загальноприйнятні способи їх вираження» [11, с.7] та виділити когнітивний, ціннісний і діяльнісний компоненти в структурі феномену.

У своєму дослідженні «Дидактичні засади формування картини світу у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку» Л. Шелестова обґрунтовує значущість та пропонує модель формування картини світу в дітей дошкільного й молодшого шкільного віку на основі основних сфер буття: природи, суспільства, людини (власного «Я»), культури. Дослідниця пов'язує формування картини світу в дітей з його чуттєвим сприйняттям, що дозволяє дитині не лише пізнавати певні зовнішні ознаки, а й усвідомлювати сутнісні якості та встановлювати взаємозв'язки між різними явищами.

За логікою проведеного дослідження провідним чинником формування картини світу в дітей дошкільного віку є спеціально організований освітній процес, який забезпечує процес емоційного пізнання світу, керований педагогом у площині визначених ним педагогічних умов. «Освіта, починаючи з дошкільного віку, має забезпечити дитині можливість цілісно пізнавати світ у єдності раціонального та чуттєвого процесів, гармонізувати пізнання дитиною світу, посилити увагу до естетичного пізнання дійсності» [16, с. 92].

Важливими висновками є розуміння того, що пізнання та сприйняття світу можливе за умови єдності чуттєвого й раціонального процесів. Однак, домінування раціонального пізнання над чуттєвим потребує відповідної корекції, оскільки залишає поза увагою емоційну сферу дитини.

Висновки. Таким чином, було проведено дослідження емоційного сприйняття світу в контексті аналізу поняттєво-категоріального апарату. Зокрема визначено такі ключові поняття, як «емоції», «емоційні реакції», «емоційні стани», «емоційне сприйняття світу

дітьми дошкільного віку», «світ» у психолого-педагогічному дискурсі. Такий підхід дав змогу розглядати ключові поняття в контексті сучасності, визначати цілі й перспективи емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку в закладах дошкільної освіти на основі спільного розуміння та використання зазначеної термінології.

Також було виявлено типи емоцій: примітивні і складні, позитивні і негативні, первинні і вторинні, стенічні і астенічні. Відповідно характеристиками емоцій є універсальність, динамічність, полярність, амбівалентність, інтенсивність, суб'єктивність, зараженість, переключення, пригадування, іррадіація, пластичність, перенесення.

Дослідження не вичерпало всіх можливостей, подальшого вивчення потребує проблема емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку в концептуальному осмисленні, а також створення діагностувальних і формувальних методик з емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Hsu C. M., Chen T. T., Heh J. S. Emotional and conditional model for Pet Robot based on Neural Network. *7th International Conference on Ubi-Media Computing and Workshops*. July, 2014. P. 305–308. <https://doi.org/10.1109/U-MEDIA.2014.33>
2. Lovheim H. A new three-dimensional model for emotions and monoamine neurotransmitters. *Medical Hypotheses*. 2012. Vol. 78(2). P. 341–348. <https://doi.org/10.1016/j.mehy.2011.11.016>
3. Scherer K. What are emotions? And how can they be measured? *Social Science Information*. 2005. Vol. 44(4). P. 693–727. _
4. Titchener E. *An Outline of Psychology*. New York : The Macmillan Company, 1896.
5. Wundt W. *Beiträge zur Theorie der Sinneswahrnehmung (Contributions on the Theory of Sensory Perception)*. Leipzig : C.F. Winter, 1862.
6. Wundt W. *Sinnliche und übersinnliche Welt*. Leipzig : Kröner, 1914.
7. Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артьомова Л. В., Гавриш Н. В., Гончаренко А. М., Кононко О. Л. ...Яловська О. О. Я у світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років. Київ : ТОВ «МІЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
8. Бикова В. О., Тлустенко А. П. Особливості емоційного розвитку дітей раннього віку. *Abstracts of XXXI International Scientific and Practical Conference "Trends in the Development of Modern Scientific"* (June 22-25, 2021). Vancouver, Canada. P. 424-430.
9. Варій М. Й. Загальна психологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007.
10. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2012.
11. Груша Л. О. Педагогічні умови виховання емоційної культури дітей дошкільного віку : автореф. дис.. на здобуття ступеня канд. пед. наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2009. 20 с.
12. Киричук О. В., Роменець В. А. Основи психології : підручник. Київ : Либідь, 1996
13. Роджерс К. Клієнтоцентрована терапія. Київ : Ваклер, 1997. 320 с.
14. Франкл В. Лікар та душа. Основи логотерапії. Харків : КСД, 2018. 318 с.
15. Цимбалюк І. М. Загальна психологія: Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів : навчальний посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004.

16. Шелестова Л. В. Формування картини світу дошкільників та молодших школярів засобами живопису. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 1. С. 90-99.

References

1. Hsu, C. M., Chen, T. T., & Heh, J. S. (2014, July). Emotional and conditional model for Pet Robot based on Neural Network. *7th International Conference on Ubi-Media Computing and Workshops*. 7th International Conference on Ubi-Media Computing and Workshops (pp. 305–308). <https://doi.org/10.1109/U-MEDIA.2014.33>
2. Lovheim, H. (2012). A new three-dimensional model for emotions and monoamine neurotransmitters. *Medical Hypotheses*, 78, 341-348. <https://doi.org/10.1016/j.mehy.2011.11.016>
3. Scherer, K. (2005). What are emotions? And how can they be measured? *Social Science Information*, 44(4), 693–727. <https://doi.org/10.1177/0539018405058216>
4. Titchener, E. (1896). *An Outline of Psychology*. New York: The Macmillan Company.
5. Wundt, W. (1862). *Beiträge zur Theorie der Sinneswahrnehmung (Contributions on the Theory of Sensory Perception)*. Leipzig: C.F. Winter.
6. Wundt, W. (1914). *Sinnliche und übersinnliche Welt*. Leipzig: Kröner.
7. Aksonova, O. P., Anishchuk, A. M., Artomova, L. V., Havrysh, N. V., Honcharenko, A. M., Kononko, O. L. ...& Yalovska, O. O. (2019). *Ya u sviti. Prohrama rozvytku dytyny vid narodzhennia do shesty rokiv* [I am in the world. Child development program from birth to six years]. Kyiv: TOV «MITsFER-Ukraina».
8. Bykova, V. O., & Tlustenko, A. P. (2021). Osoblyvosti emotsiinoho rozvytku ditei rannoho viku [Peculiarities of emotional development of young children]. *Trends in the Development of Modern Scientific: Abstracts of XXXI International Scientific and Practical Conference*, June 22-25, Vancouver, Canada (pp. 424-430).
9. Varii, M. I. (2007). *Zahalna psykholohiia* [General psychology]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
10. Honcharenko, S. U. (2012). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]. Rivne: Volynski oberehy.
11. Hrusha, L. O. (2009). *Pedahohichni umovy vykhovannia emotsiinoi kultury ditei doshkilnoho viku* [Pedagogical conditions for education of emotional culture of preschool children]. (Dissertation Abstract, Kyiv).
12. Kyrychuk, O. V., & Romenets, V. A. (1996). *Osnovy psykholohii* [Fundamentals of psychology]. Kyiv: Lybid.
13. Rodzhers, K. (1997). *Klientotsentrovana terapiia* [Client-centered therapy]. Kyiv: Vakler.
14. Frankl, V. (2018). *Likar ta dusha. Osnovy lohoterapii* [The doctor and the soul. Basics of logotherapy]. Kharkiv: KSD.
15. Tsymbaliuk, I. M. (2004). *Zahalna psykholohiia: Modulno-reitynhovy kurs dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv* [General psychology: Modular rating course for students of higher educational institutions]. Kyiv: VD «Profesional».
16. Shelestova, L. V. (2021). Formuvannia kartyny svitu doshkilnykiv ta molodshykh shkoliariv zasobamy zhyvopysu [Formation of the picture of the world of preschoolers and primary schoolchildren by means of painting]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 1, 90-99.

Yulia Demydova,
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Mariupol State University,
Mariupol

EMOTIONAL PERCEPTION OF THE WORLD BY PRESCHOOL CHILDREN IN THE CONTEXT OF KEY CONCEPTS

Abstract. *The article examines the emotional perception of the world by preschool children in the context of key concepts. The purpose of the research is to highlight the key concepts of emotional perception of the world by preschool children. In accordance with the goal, the tasks of defining the basic concepts of “emotions”, “emotional reactions”, “emotional states”, “emotional perception of the world by preschool children”, “world”, typification and characterization of emotions were solved. In order to solve the research tasks, the methods of analysis of scientific sources, comparison, and study of experience, generalization and systematization of materials on the research problem were used*

Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, advanced pedagogical experience, the key concept of was defined: “emotions” (is a reaction of a preschool child’s personality to internal and external stimuli, with the help of which the child reveals a positive or negative attitude towards people, towards oneself, one’s own actions), “emotional reactions” (is an instant response to various situations, stimuli), “emotional states” (is an arising as a result of an emotional reaction (excitement, depression, fear, anxiety), “emotional perception of the world by preschool children” (is a complex process of forming children’s emotional experience, which includes recognizing emotions and managing them according to moral norms and values in the process of interaction with the world (external and internal), “the world” (is a dynamic, universal phenomenon that combines the external and internal plans of an individual’s life based on one’s subjectivity), which allows them to be considered in the context of modern science to determine the goals and perspectives of emotional perception of the world by preschool children in institutions of preschool education based on a common understanding and using the specified terminology.

The types of emotions were identified as the following: primitive and complex, positive and negative, primary and secondary, sthenic and asthenic. Accordingly, the characteristics of emotions are follows: universality, dynamism, polarity, ambivalence, intensity, subjectivity, contagion, switching, recall, irradiation, plasticity, transference.

The practical significance of the article is that its materials can be used in organizing institutions of preschool education, training of teachers, psychologists, and students’ pedagogical practice.

Key words: *emotions, emotional reactions, emotional states, emotional perception of the world by preschool children, world, perception of the world.*

Стаття надійшла до редакції 25.08.2023.
Стаття прийнята до публікації 11.09.2023.